

Broj/Број: 34
Sarajevo/Сарајево

Ekonomске реформе

- Background izvještaj -

Pripremljeno za:
Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine

Pripremio:
Istraživački centar Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine

u saradnji sa
Misijom OSCE-a u Bosni i Hercegovini (Program jačanja zakonodavne vlasti)

18.4.2007.

SADRŽAJ

Zasto su neophodne ekonomske reforme.....	3
Svrha i struktura izvještaja.....	7
Politički pejisaž.....	7
Ekonomski sektor – sindikati i privredne komore.....	8
Međunarodni faktori i Srednjoročna razvojna strategija.....	9
Zaključak.....	11
1	
Nakadne informacije i pomoć.....	12
Literatura.....	13
3	
Aneks.....	15

Zasto su neophodne ekonomske reforme

Svrha ekonomskih reformi jeste unapređenje životnog standarda građana u određenom društvu u određeno vrijeme. Širok spektar teorija ekonomskih reformi, modela i pristupa bio je primjenjen u različitim okolnostima i u različitim epohama, od Lenjina preko Kejnza (John Maynard Keynes) do Fridmana i Saksa (Thomas Friedman, Jeffrey Sachs). Kreatori politika i ekonomisti često se međusobno ne slažu o potrebi za ekonomskim reformama, o specifičnim reformskim ciljevima ili, pak, o tome kada i kako reforme treba primjeniti. Nekad je slučaj i da ekonomske reforme vode ka pogoršanju položaja velikih dijelova populacije, a nekad se događa da lokalne, nacionalne ili globalne ekonomije cvjetaju uprkos pravilima ekonomskih politika i reformama diktiranih od strane države.

Bosna i Hercegovina danas je u poziciji koja je u isto vrijeme i izazovna i, na određeni način, sretna. Postoje velike potrebe i izazovi za podizanjem životnog standarda za veliku većinu bh populacije. Također, postoji i skoro univerzalna saglasnost o tome šta treba učiniti kako bi se ekonomija reformisala i osposobila za odgovaranje tim izazovima. Ova je saglasnost rezultat širokog političkog konsenzusa o tome da se BiH treba pridružiti Evropskoj uniji što je brže moguće, obzirom da EU ima jasne ekonomske pokazatelje čije je ostvarenje državi potrebno za dobijanje statusa kandidata za članstvo. Nadalje, članovi Parlamentarne skupštine BiH i drugi kreatori politika imaju priliku učiti iz uspjeha, grešaka i nedostataka ekonomskih reformi koje su ranije sprovedene u postkomunističkoj Evropi.

BiH se istovremeno suočava sa tri temeljna i međusobno povezana reformska zadatka. Prvi je transformisanje ekonomije iz socijalističke u modernu evropsku tržišnu ekonomiju. Drugi zadatak odnosi se na transformisanje ekonomije iz ostataka jugoslovenskog ekonomskog prostora u mnogo manju nacionalnu ekonomiju koja će, na neke načine, biti povezana sa različitim regionalnim prostorima. Treći zadatak ili izazov je transformacija iz destrukcije i korupcije ratne i poslijeratne ekonomije u ekonomiju koja funkcioniše u najboljem interesu svih građana i koja privlači strane investicije te ima uslove za dugoročni rast. Potreba za radikalnim ekonomskim reformama je neupitna.

BiH je jedna od država sa najnižim životnim standardom u Evropi.

	BiH	Hrvatska	Srbija	Francuska	Rumunija	EU-25
BDP po glavi stanovnika	2,183 US\$ (2004.)	7,724 US\$ (2004.)	2,946 US\$ (2004.)	33,896 US\$ (2004.)	3,374 US\$ (2004.)	21 400 US\$ (PPS, 2003.)
Broj i % nezaposlenih u populaciji	518,000 ¹ 45%	855,000 19%	2,100,000 20%	6,087,613 10%	1,115,117 5%	9.0% (Avg. 2004.)
Prosječni prihod (mjesečni)	€299	€839	€344	€1,661	€419.38	
Urbana populacija, 2004.	45.2%	56.3%	52.1%	76.5%	53.5%	
Javni zdravstveni izdaci (% BDP-a), 2003.	4.8%	6.5%	7.2%	7.7%	3.8%	
Privatni zdravstveni izdaci (% BDP-a), 2003.	4.7%	1.3%	2.4%	2.4%	2.3%	
Zdravstveni izdaci po glavi stanovnika (PPP US\$)	327	838	373	2,902	540	
Stopa smrtnosti novorođenčadi (na 1,000 živih rođenja), 2004.	13	6	13	4	17	

Ured Svjetske banke je objavio izvještaj u aprilu 2007.godine u kome je ponovio zajedničke slabosti širom BiH ekonomskog pejzaža; a posebno naglašavajući nedostatke u zdravstvenom sektoru.

Iako su izdvajanja države na zdravstvo veća od prosječnih za zemlje središnje i istočne Evrope (CEE), na plaće otpada jedna polovica potrošnje na zdravstvenu zaštitu, što istiskuje investicije u kapitalna unapredjenja i održavanje, slično kao i drugim područjima javnih usluga. Podaci iz istraživanja pokazuju da na participacije otpada dodatnih 2,6 BDP-a, dok anegdotalni dokazi ukazuju na to da su ova izdvajanja još i veća. Bez obzira na svoj status osiguranja, više od 80% pacijenata plaća dodatne troškove participacije, uključujući tu i neformalna plaćanja i mito pružateljima zdravstvene zaštite.

U istom izvještaju Svjetske banke iz aprila 2007. godine, nalaze se statistički podaci u vezi industrijske proizvodnje, mjesečnih bruto plata i troškova života u 2005-2007. U tabeli ispod se može vidjeti rast i smanjenje u ove tri oblasti na entitetskom nivou.

	Godišnja		Kvartalna				Mjesečna				
	2005	2006	K1	K2	K3	K4	Okt 2006	Nov 2006	Dec 2006	Jan 2007	Feb 2007
Industrijska proizvodnja											
FBiH (% promjena g-g)	6.1	7.5	9.1	4.6	6.5	9.8	7.9	15.6	6.7	9.5	13.9
RS (% promjena g-g)	19.8	19.1	11.3	10.4	17.6	34.8	43.7	31.8	28.5	-0.6	5.5
Mjesečno Bruto plate											
FBiH (% promjena g-g)	4.5	8.2	7.8	8.2	8.1	8.7	8.7	8.7	8.6	7.2	--
RS (% promjena g-g)	10.1	12.0	8.5	13.1	13.2	13.0	13.2	13.3	12.3	9.4	12.8
Troškovi života											
FBiH (% promjena g-g)	2.9	6.0	5.4	6.9	6.4	5.2	5.6	5.2	4.9	1.1	1.1
RS (% promjena g-g)	3.2	9.4	10.4	10.6	9.5	7.0	8.3	7	5.7	-0.2	-0.3

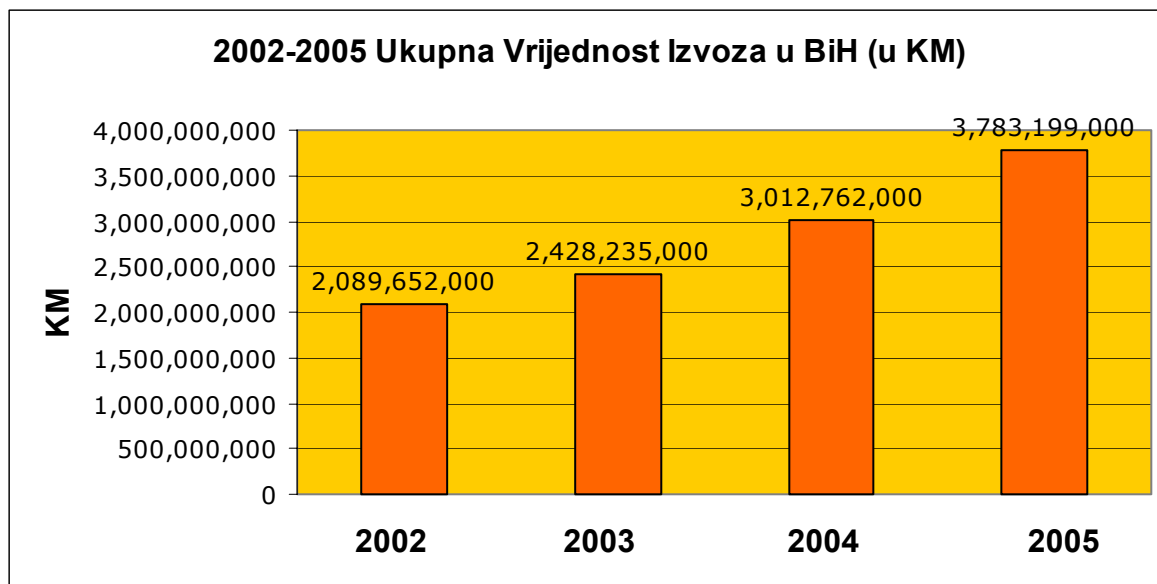
Iz obraćanja pomoćnika državnog sekretara SAD-a, Daniel Fried-a Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine
4. april 2007. godina

Ekonomski rast je bio izražen u 2006. godini ali to nije bilo dovoljno. Nezaposlenost je i dalje velika posebno medju mladima. Direktne strane investicije po glavi stanovnika u Bosni i Hercegovini su značajno manje nego u susjednim zemljama. Bruto domaći proizvod (GDP) je više nego upola manji od GDP-a Hrvatske a manji je i od albanskog.

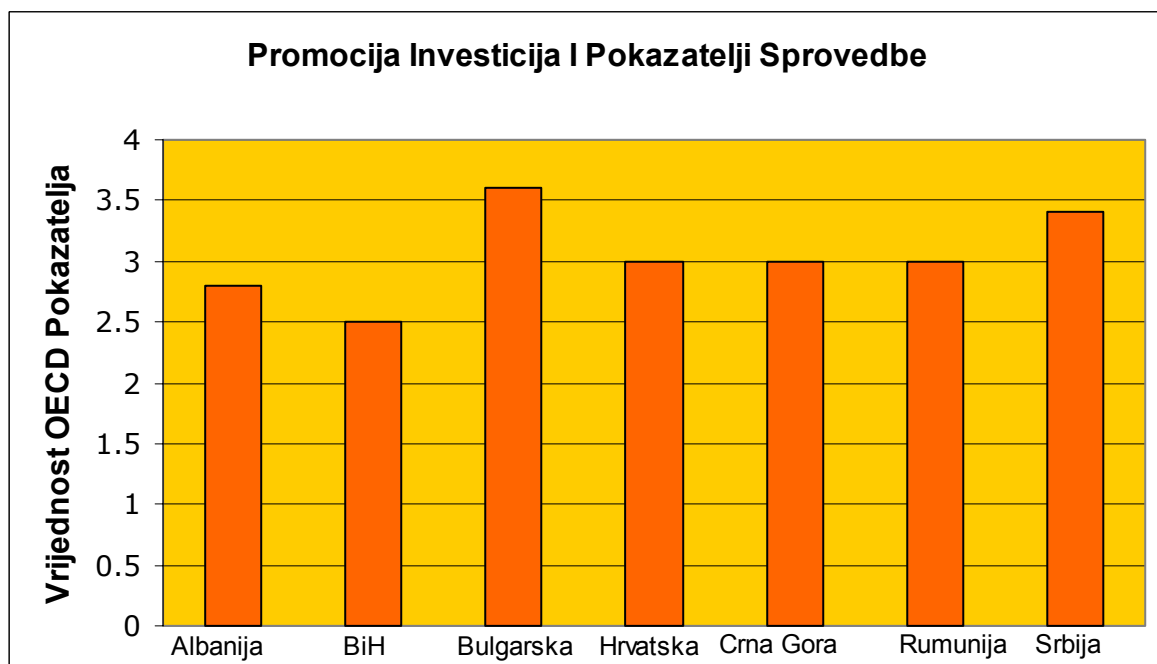
U vezi ambijenta za investicije, Svjetska banka je nedavno objavila " Vodič za poslovanje" za 2007. godinu, a BiH je sa 91. mjesta pala na 95. mjesto (od ukupno 175 zemalja).

Zabrinjavajući su bili i rezultati vezano za registriranje imovine, gdje je Bosna i Hercegovina na 139.mjestu, kada je riječ o pokretanju biznisa BiH je na 141.mjestu, i na razočaravajućem 160.mjestu kada je riječ o vremenu potrebnom za izdavanje dozvola za poslovanje koje je u prosjeku iznosilo 447 dana.

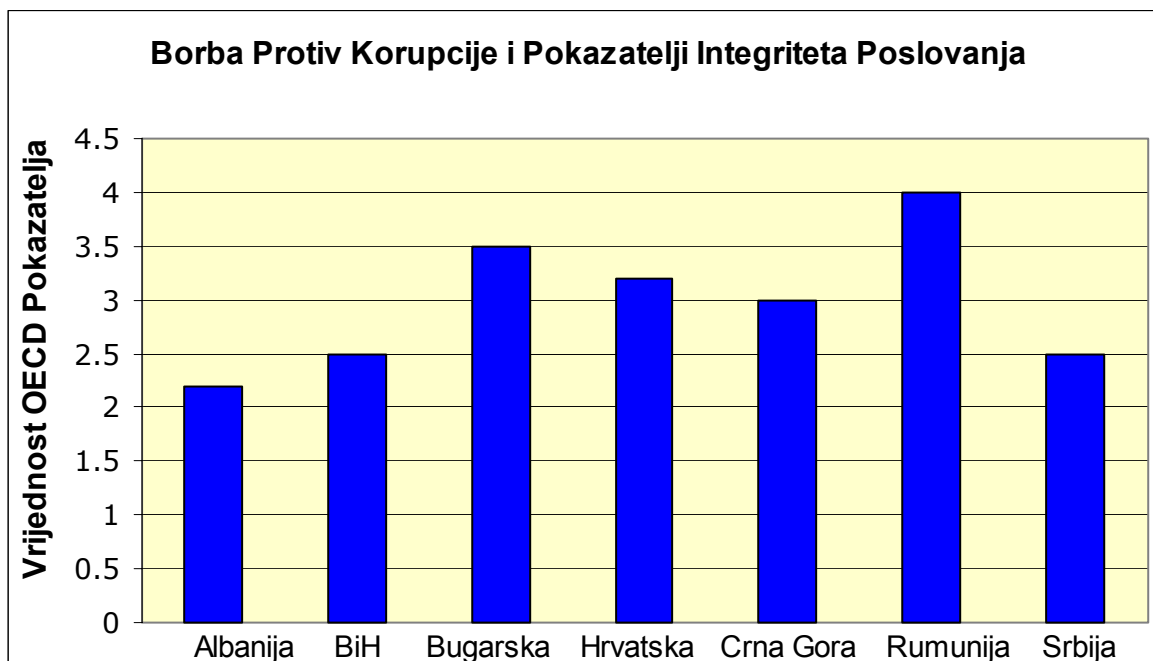
Ipak, postoje i neki ohrabrujuće promjene i trendovi, naročito nominalni rast BDP-a, rast BDP-a po glavi stanovnika kao i rast izvoza što daje osnova za oprezni optimizam.

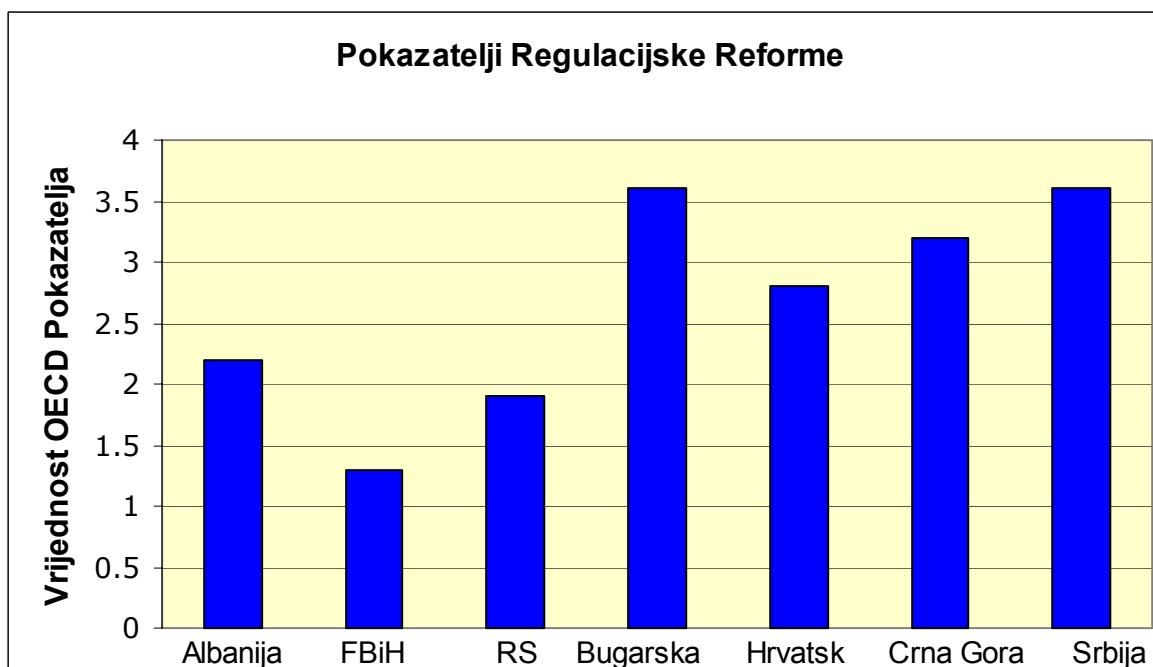
Prema statistikama OECD-a, postoje velike prepreke za uspješnu transformaciju bh ekonomije. Prva od njih je velika potrošnja (javna potrošnja na svim nivoima vlasti) u neproduktivnim sektorima ekonomije (vojska, penziona i druge socijalne usluge). Također, birokratske barijere za investicije i nove, legitimne ekonomske aktivnosti su nerazumno visoke. Neuspjeh reforme regulatornog sistema u BiH je također velika smetnja ekonomskom progresu.

* Podaci iz OECD analiza

*Podaci iz OECD analiza

*Podaci iz OECD analiza

Svrha i struktura izvještaja

Među akterima bosanskohercegovačke ekonomsko – političke scene, kako domaćim tako i onim iz inostranstva, postoji konsenzus o visokoj prioritarnosti ekonomskih reformi u BiH. Ipak, među njima su primjetne i određene razlike kada postavljaju specifične definicije ovog procesa, određuju njegove generalne ciljeve ili, pak, opisuju njegove karakteristike.

Imajući to u vidu, ovaj rad nastoji ukazati kako na zajedničke, tako i na distiktivne odrednice različitih vizija ekonomskih reformi u BiH – onih prezentiranih od strane bh političara, organizacija direktno uključenih u bh ekonomski život (sindikata i privrednih komora) te međunarodnih faktora kao što su Evropska unija (EU), Svjetska banka (SB) i Međunarodni monetarni fond (MMF). Nadamo se da će takav pristup biti od pomoći poslanicima i delegatima Parlamentarne skupštine BiH (PA BiH).

Rad nije sveobuhvatan pregled ekonomskih reformi. On ne donosi viđenja svih zainteresovanih strana niti "iscrpljuje" ona viđenja koja su u radu predstavljena. Nastojali smo ocrtati osnovni okvir u kojem se ekonomske reforme definišu:

u prvom poglavlju, "Politički pejzaž", predstavljena su stanovišta Vijeća ministara BiH (VM BiH) i stranaka zastupljenih u PA BiH, da bismo prešli na viđenja samog ekonomskog sektora, iskazana kroz sindikate i privredne komore, a potom pokušali prezentirati strategije EU, SB i MMF uz osvrt i na Srednjoročnu razvojnu strategiju 2004.-2007. (SRS) Direkcije za ekonomsko planiranje, dokument koji je u visokoj usaglašenosti sa pristupom BiH navedenih stranih faktora.

Politički pejzaž

U svom ekspozeu od 11. januara 2007. g. pred PA BiH, predsjedavajući VM BiH Nikola Špirić založio se za realizovanje neophodnih ekonomskih reformi koje će obezbijediti međunarodni ekonomski suverenitet i jedinstven ekonomski prostor čime će se obezbijediti ubrzano otvaranje novih radnih mjesta i veća zaposlenost. Navedeno je da će, u okviru svojih nadležnosti, Vijeće ministara podržati nove investicije i ključne privatizacijske projekte.

Prema ekspozeu, Vijeće ministara će u mandatu 2006. – 2010. imati sljedeće osnovne ciljeve u domeni ekonomskih reformi:

1. Smanjenje nezaposlenosti – Vijeće ministara će se zalagati za koordiniranu akciju sa entitetskim vladama i davanje visokog prioriteta ovom pitanju te za dobijanje podrške i od drugih subjekata kao što su kantoni, opštine, sindikati, preduzeća i razna udruženja.
2. Sprovođenje politike uravnoteženog ekonomskog razvoja na cijeloj teritoriji BiH što će zahtijevati konzistentne, izbalansirane mjere na relaciji država – entiteti i lokalne zajednice.
3. Stavljanje naročitog naglaska na podsticanje razvoja poljoprivrede i turizma te na zaštitu čovjekove okoline (putem izrade Zakona o okolišu BiH i formiranja Agencije za okoliš).
4. Smanjenje spoljnotrgovinskog deficita BiH.
5. Reforma sistema socijalnog i penzionog osiguranja.
6. Prezentiranje različitih varijanti za uvođenje diferencirane stope PDV-a.

U više ili manje neposrednu vezu sa ekonomskim reformama i ekonomskim razvojem BiH stavljeni su projekti kao što su izgradnja Koridora Vc te gasifikacija BiH. Nadalje, povoljniji kontekst za ubrzani ekonomski razvoj trebale bi stvoriti i aktivnosti kao što su borba protiv korupcije i prevelike birokratije, izmjene i dopune krivičnog zakonodavstva čime bi se suzbio kriminal koji podriva ekonomiju kao i reforma obrazovanja koja bi, kreiranjem kvalitetnog i konkurentnog sistema obrazovanja, trebala pozitivno uticati na ekonomski napredak zemlje.

Ekspoze predsjedavajućeg VM BiH zasnovao se na Sporazumu sedam stranaka (HDZ 1990, HDZ BiH, NSRZB, PDP, SBiH, SDA i SNSD) o zajedničkim programskim ciljevima i formiranju vlasti, potpisanom 3.

januara 2007. U domeni ekonomskih reformi i ekonomskog razvoja razliku između ekspozea predsjedavajućeg VM BiH i Sporazuma sedam stranaka predstavljaju gore navedene tačke 5 i 6.

Kako je ekspozee predsjedavajućeg Špirića bio zasnovan na Sporazumu sedam stranaka, tako je i sam Sporazum zasnovan na ekonomskim programima stranaka potpisnica. Dakle, ono što je u domenu ekonomije (pored ili u vezi sa već navedenim) karakteristično za spomenute stranke i čime će se, za pretpostaviti je, u svom djelovanju voditi i VM BiH jeste: zalaganje za uspostavljanje i funkcionisanje jedinstvenog tržišta u BiH (osiguranje neometanog protoka kapitala, roba, usluga i osoba putem, prvenstveno, standardizacije i usaglašavanja entitetskih ekonomskih i fiskalnih regulativa te reformom tržišta rada), nastavak i ubrzanje procesa privatizacije (uz reviziju tog procesa tamo gdje je to potrebno), jačanje finansijskog sektora, reforma fiskalnog sistema (povezano sa reformom administrativnog i birokratskog sistema te sa smanjenjem poreskog opterećenja, tj. sa smanjenjem iznosa javne potrošnje u odnosu na BDP) kao i sistema socijalnog i penzijskog osiguranja, privlačenje značajnih stranih investicija...

Od pojedinih ekonomskih sektora poseban naglasak stavlja se na: poljoprivredu, turizam, energetski sektor, telekomunikacije, saobraćaj i, u manjoj mjeri, na sektore metalne i hemijske industrije ili, pak, na iskorištavanje prirodnih resursa. Zajedničko za stranke je i zalaganje za reformu obrazovnog sistema.

SDP, kao opoziciona stranka, poseban naglasak u domenu ekonomskih reformi stavlja na socijalnu komponentu – neki od ciljeva su: razvoj ekonomsko-socijalnih vijeća i jačanje komunikacije između vlada, privatnog sektora i sindikata na svim nivoima; razvoj mehanizama za zaštitu radnika i procedura za njihovo učešće u procesima odlučivanja; razvoj ekonomske, odnosno industrijske demokratije te jačanje sindikata. SDS, također u opoziciji, svojim programom naglašava razvoj Republike Srpske i smatra da su sektori kojima se treba posvetiti značajna pažnja poljoprivreda, šumarstvo i stočarstvo, energetika i rudarstvo.

Može se reći i da su ekonomski ciljevi drugih parlamentarnih stranaka (BPS, DNZ, DNS) generalno usklađeni sa onim gore navedenim. Ono što je primjetno jeste da se većina parlamentarnih stranaka u svojim programima zalaže za zaštitu domaće proizvodnje.

Ekonomski sektor – sindikati i privredne komore

Značajna uloga u procesima ekonomskih reformi zasigurno pripada sindikatima i udruženjima privrednika – privrednim komorama. Ta uloga prepoznata je i u ekspozeu predsjedavajućeg VM, gdje su ovi subjekti pozvani na pružanje podrške u, prvenstveno, aktivnostima na smanjenju nezaposlenosti.

Sa svoje strane, sindikati Bosne i Hercegovine¹, u svom dokumentu "Zapošljavanje i redukcija siromaštva u Bosni i Hercegovine"² iz aprila 2005. g., navode mjere za poboljšanje situacije u četiri područja koja smatraju najznačajnijim za radnike i njihove unije:

- Unapređenje tržišta rada kako bi se osiguralo zakonsko i sigurno zapošljavanje u tržišnoj ekonomiji.
- Prevazilaženje anomalija u sistemu penzionog osiguranja.
- Nastavljanje privatizacije bez ponavljanja grešaka iz prošlosti.
- Izgradnja adekvatnog i efikasnog sistema socijalne zaštite radnika u BiH.

Nadalje, Konferencija sindikata BiH zatražila je prijem kod predsjedavajućeg VM BiH kako bi razgovarali o tri važna pitanja³: formiranju ekonomsko-socijalnog vijeća BiH, donošenju okvirnih radno-pravnih propisa na nivou države i promjeni stope PDV-a (pri čemu Sindikat traži smanjenje jedinstvene stope na 15%, radi rasterećenja privrede od prevelikih nameta te uvođenje nulte stope za esencijalne potrebe – lijekovi, mlijeko, šećer, masnoće, jedna vrsta hljeba ili, eventualno, niže stope na ostale prehrambene proizvode).

Privredne komore kao predstavnici širokog spektra privrednih subjekata mogu značajno doprinjeti procesu ekonomskih reformi u BiH. Tako Privredna komora Federacije BiH (PK FBiH) smatra da BiH svoj razvoj mora temeljiti na izvozu i na supstituciji uvoza proizvodnjom domaće robe. Komora se zalaže za stvaranje uslova za povećanje izvoza uz kreiranje vanjskotrgovinske politike BiH i zaštitu domaćeg tržišta od dampa te afirmaciju domaćih proizvoda. PK FBiH i Privredna komora Republike Srpske (PK RS) slažu se da je

¹ Savez samostalnih sindikata BiH (SSSBiH), Savez sindikata Republike Srpske (SSRS) i Sindikat Brčko Distrikta (SBD).

² *Employment and the Reduction of Poverty in Bosnia and Herzegovina, Recommendations by the Unions of BiH*, april 2005., dokument dostupan na http://www.lotcobistand.org/pdf/BiHUnionsDoc_eng.pdf (pristup ostvaren 16. 3. 2007. g.)

³ *Sindikat traži prijem kod Špirića*, Oslobođenje, 5. mart 2007. g.

potrebno izmijeniti carinske tarife - osloboditi od carina sirovine koje se ne proizvode u BiH i povećati carinske tarife za uvoz roba koje se proizvode u BiH.

Nadalje, privatizaciju preostalog dijela državnog kapitala potrebno je sprovesti na temeljima studija, programa rada kao i na osnovi izmjena propisa koji bi se trebali donijeti za svaku branšu pojedinačno.

U svrhu poboljšanja uslova poslovanja, potrebno je raditi na stvaranju jedinstvenog ekonomskog prostora u BiH s jedinstvenim propisima za sve gospodarske subjekte uz reduciranje birokratskih procedura. Potrebno je smanjenje javne potrošnje, odnosno reforma fiskalnog sistema (pri čemu bi se trebalo razmisliti o diferenciranju stopa PDV-a i uvođenju nulte stope za neke proizvode), kao i ujednačenje i smanjenje poreza i doprinosa na plate u FBiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu. Potrebno je regulirati i monopolsko ponašanje, osobito komunalnog gospodarstva.

Stav je Komore FBiH da treba pokrenuti reformu obrazovanja u pravcu primjene znanja u strukovnim i tehničkim školama.

Međunarodni faktori i Srednjoročna razvojna strategija

Može se reći da EU, SB, MMF i SRS – domaći dokument koji povezuje nastojanja BiH sa postavkama ekonomskih reformi i ekonomskog razvoja inostranih faktora – generalno imaju vrlo bliske konačne ciljeve⁴ koji bi se mogli sažeti u kompenhaškim pristupnim kriterijima EU iz 1993. g.:

- Funkcioniranje tržišne privrede.
- Dostizanje kapaciteta za nošenje sa konkurencijskim pritiscima i tržišnim zakonitostima unutar EU.

Funkcionisanje tržišne privrede u bh uslovima prvenstveno znači uspostavljanje jedinstvenog ekonomskog prostora⁵. U tom smislu u BiH je potrebno sprovesti harmonizaciju ekonomskih legislativa i regulativa (i njihovo prilagođavanje standardima EU), te ostvariti koherentnu koordinaciju i usklađivanje ekonomskih i fiskalnih politika na različitim nivoima vlasti. Osnovni cilj integracije ekonomskog prostora jeste osiguranje tzv. "četiri slobode": i) sloboda kretanja robe, ii) sloboda kretanja osoba, iii) sloboda kretanja usluga i iv) slobodan protok kapitala.

Smatramo da bi na ovom mjestu bilo korisno predstaviti generalne razvojne prioritete BiH kako su definisani revidiranim dokumentom SRS 2004. – 2007., koji uključuje prijedloge mjera i za period nakon 2007. Prilikom prezentacije ovih prioriteta osvrnućemo se i na odgovarajuće, srodne preporuke i viđenja međunarodnih aktera – Evropske komisije (EK), SB i MMF. Dakle, prema SRS 6 razvojnih prioriteta je:

1. Održati makroekonomsku stabilnost: osigurati nizak nivo inflacije; podržati razvoj tržišta novca; ojačati kvalitet i konkurentnost domaće proizvodnje, posebno za izvoz; poboljšati fiskalnu konsolidaciju; smanjiti javne rashode; uskladiti zaštitu domaće proizvodnje sa normama EU; poboljšati prikupljanje javnih prihoda; ojačati transparentnost i kontrolu javnih rashoda.

⁴ Pristup SB ekonomskim reformama temelji se na pripremanju BiH za preuzimanje ključnih obaveza koje proističu iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) kao i iz dugoročne implementacije *acquis communautaire* EU. Nadalje, u svojoj Strategiji za pomoć BiH 2004. – 2007. SB definiše tri generalna cilja (sama Strategija SB podupirala je prioritete SRS).:

- Kreiranje uslova za održiv i balansiran ekonomski razvoj te dostizanje djelomične kreditne sposobnosti na međunarodnim tržištima kapitala.
- Reduciranje siromaštva za jednu petinu.
- Ubrzanje EU integracija.

S druge strane, tri vrlo slična cilja definirana u SRS su:

- Krirati preduvjete za održiv i balansiran ekonomski razvoj.
- Smanjiti siromaštvo.
- Ubrzati integracije u EU.

⁵ Uključivanjem u Proces stabilizacije i pridruživanja (PSP), s jedne strane, BiH je preuzela obavezu uspostavljanja vlastitog unutrašnjeg tržišta nazvanog jedinstveni ekonomski prostor i to po uzoru na unutrašnje tržište EU. S druge strane, stupanjem u ugovorne odnose s EU, tj. potpisivanjem SSP, jedinstveni ekonomski prostor BiH postepeno će se integrirati u unutrašnje tržište EU.

Unutrašnje tržište predstavlja jedan od najvažnijih instrumenata za postizanje ciljeva kao što su održiv razvoj, visok stepen zaposlenosti i socijalne zaštite, bolji životni standard i kvalitet života, ekonomska i socijalna kohezija. Sloboda kretanja robe, usluga, kapitala i ljudi, politika konkurencije, zajednička carinska tarifa prema trećim zemljama, te zakonodavstvo sastavljeno od cijelog niza direktiva i uredbi, osnovni su principi unutrašnjeg tržišta.

Održanje makroekonomske stabilnosti je visoki prioritet i u programima EK, SB i MMF⁶. Ilustrativni su stavovi MMF-a: potrebno je što brže riješiti nesuglasice oko raspodjele prihoda od PDV-a i uspostaviti jako Fiskalno vijeće na državnoj razini⁷; potrebno je sprovesti reformu i koordinaciju direktnih poreza kako bi se reducirale distorzije i promovirala porezna disciplina, učešće tržišta rada i investicije; kompetencije države bi trebale biti racionalizirane i, ukoliko je potrebno, podignute na državni nivo; domaća potraživanja prema vladi moraju biti zadovoljena na zakonski i finansijski održiv način.

U sličnom pravcu kretao se i prvi od tri osnovna programa SB unutar njene Strategije pomoći BiH:

Unapređenje javnih finansija i ojačavanje institucija. Ovo područje uključivalo je aktivnosti na povećanju transparentnosti javnih institucija na svim nivoima te razvoj i implementaciju srednjoročne strategije fiskalne regulacije sa sljedećim ciljevima:

- postavljanje jasnih pravila za finansiranje na različitim nivoima vlasti,
- uvećano prikupljanje sredstava i
- reduciranu i efikasniju javnu potrošnju.

Naredna tri prioriteta SRS su:

2. Povećati privatne investicije: poboljšati poslovnu klimu, uključujući smanjenje korupcije; kreirati jedinstveni ekonomski prostor; promovirati strane investicije.
3. Restrukturirati ekonomiju: ubrzati privatizaciju; riješiti pitanje restrukturiranja dugova; razviti i privatizirati telekomunikacijske kompanije, elektroenergetski i vodoprivredni sektor; pojednostaviti i skratiti administrativne procedure.
4. Povećati zaposlenost i poboljšati veze između ljudskih potencijala i tržišta rada: smanjiti nivo "sive ekonomije" i "crnog" tržišta rada; reformirati obrazovanje na osnovu domaćih i međunarodnih potreba tržišta rada; poboljšati tržište rada i zaposlenost; smanjiti diskriminaciju na tržištu rada; povećati mobilnost radne snage; reorganizirati sistem posredovanja u zapošljavanju.

Ova tri cilja blisko su povezana sa ostvarenjima četiri navedene "slobode" definisane od strane EU. Tako, npr., u okvirima cilja ostvarenja slobode kretanja robe EK ukazuje na potrebu za osiguranjem efikasnosti i jedinstvenosti sistema u oblasti standardizacije, mjeriteljstva, akreditiranja, nadzora tržišta te zaštite potrošača i zdravlja; u sklopu ostvarenja slobode kretanja usluga ukazuje na, po pitanju finansijskih usluga, djelovanje bankarskog sektora koje je regulirano zakonodavstvom na entitetskom nivou dok superviziju bankarskog sektora sprovode dvije entitetske agencije za bankarstvo uz koordinaciju Centralne banke što su rješenja neadekvatna u globalnom, integrisanom bankarskom sektoru⁸; ili, pak, navodi da je slobodan protok kapitala ograničen mnoštvom pravnih propisa na državnom i entitetskom nivou u oblasti stranih investicija u BiH kao i postavljanjem određenih restrikcija na vanjske transfere od strane pojedinaca i ne-rezidenata...

"Poboljšanje veze između ljudskih potencijala i tržišta rada" (između ostalog i "reformiranjem obrazovanja na osnovu domaćih i međunarodnih potreba tržišta rada") je cilj SRS koji zadire u ispunjavanje drugog kompenhaškog uslova. S tim u vezi, EK se zalaže za reformu obrazovnog sistema, koncentrisanje na unapređenje kompetentnosti radne snage, definisanje strategije za razvoj malih i srednjih preduzeća, privatizaciju i liberalizaciju sektora usluga te infrastrukture.

U skladu s već navedenim je i drugi program Strategije SB koji se odnosio na:

Promoviranje održivog rasta predvođenog privatnim sektorom. Osnovne reformske mjere bile su usmjerene na:

- uspostavljanje transparentnog i predvidljivog okruženja za podsticanje ekonomije (administrativne mjere za pojednostavljenje poslovne registracije, revizija zakona o radu, modifikacija fiskalnog režima kako bi se smanjili porezi, jačanje sudstva i mjera za borbu protiv korupcije...),
- ubrzanje privatizacije,
- reformu bankarskog sektora, uključujući aktuelno ukazivanje na potrebu ujedinjenja agencija za superviziju bankarskog poslovanja;

⁶ MMF kao osnovne ciljeve BiH identificira reduciranje deficita tekućeg računa uz stimulisane samoodrživog rasta.

⁷ Treba naglasiti da je stav EK da uvođenje nulte stope na određene kategorije proizvoda ne bi bilo poželjno.

⁸ MMF se također zalaže za centraliziranje nadzora bankarskog sektora unutar Centralne banke ili, pak, kreiranjem odvojene agencije – što bi zahtjevalo veće napore za postizanje nezavisnosti i efikasnosti. Ujedinjeni nadzorni organ prvobitno bi se trebao koncentrisati na bankarstvo i lizing te postepeno na druge finansijske sektore.

- reformu tržišta rada (režim radnih zakona je nefleksibilan i pod kontrolom sindikata što rezultira viškovima radnika, nezadovoljavajućim radnim vještinama i podizanjem nadnica; u javnom sektoru također je prisutan višak uposlenih, potrebno je izmjeniti sistem naknada i stimulacija te sistem napredovanja, kao i izvršiti harmonizaciju zakona o platama na kantonalnom, entitetskom i državnom nivou...).

Na ovo se može dodati i zalaganje MMF-a za, također, bržim i intenzivnijim “oslobađanjem” poslovnog sektora: primjenom stečajnih procedura, izbjegavanjem revizije izvršenih privatizacija kako se ne bi narušilo povjerenje investitora, izmjenom zakona o radu kako bi se spriječila akumulacija potraživanja u slučajevima kada radnici nisu efektivno zaposleni i omogućila bolja pokretljivost radne snage, primjenom odredbi kolektivnih ugovora o naknadama samo na njihove potpisnike, dok se u privatnom sektoru vlada ne bi trebala uplitati u ova pitanja.

Posljednja dva prioriteta SRS naglašavaju socijalnu komponentu:

5. Poboljšati sistem socijalne zaštite: ojačati fondove penzijskog i invalidskog osiguranja; uspostaviti efikasniji i racionalniji sistem socijalne zaštite; ojačati institucionalni okvir za povratak; osigurati bolju socijalnu i zdravstvenu zaštitu mladih.
6. Povećati transparentnost i mogućnosti BiH društva: smanjiti korupciju; osigurati zaštitu ljudskih prava, posebno za manjine; omogućiti punu implementaciju Zakona o jednakosti spolova BiH; implementirati reformu obrazovanja; povećati kapacitete civilnog društva i NVO-a za učešće u planiranju načina rada; osigurati finansijska sredstva kroz budžete za jačanje naučne infrastrukture; otvarati budžetske linije za osiguravanje finansijskog dijela za učešće u pristupnim i drugim fondovima; podržati socio-ekonomski razvoj lokalnih zajednica.

Treći program pomoći SB pokriva vrlo slično područje:

Investiranje u ključne socijalne i ekonomske programe. Ovo područje podrazumijeva rad na unapređenju statističkog sektora, reformiranje programa socijalne zaštite kako bi se uravnotežili resursi i potrebe te kako bi se osigurao minimum pomoći onima kojima je to najpotrebnije, unapređenje obrazovnog i zdravstvenog sistema te promoviranje snažnije participacije i inkluzije u cilju poboljšanja pristupa i mogućnosti na osnovama ravnopravnosti i jačanja odgovornosti i uprave.

Zaključak

Kao što smo naveli i u Uvodu, ekonomske reforme zaista jesu prioritetno bh pitanje. Reforme zakonskih, fiskalnih i administrativnih rješenja, strukturalne reforme tržišta, reforme obrazovanja nužni su koraci kako bi se bh tržište integrisalo, prvo unutar sebe, a onda, povećanjem konkurentnosti, i unutar EU i globalnog tržišta.

Cjelokupan proces ekonomskih reformi trebao bi rezultirati ekonomskim razvojem te postepenim povećanjem životnog standarda i kvaliteta života u BiH. Jedan od osnovnih ciljeva jeste i redukcija siromaštva. Međutim, za pretpostaviti je da taj proces neće ići bez poteškoća i da će imati i određene negativne efekte.

Tako, svoje viđenje procesa ekonomskih reformi imaju i različite društvene i interesne skupine organizovane u nevladine organizacije ili udruženja građana. Nevladine organizacije koje zastupaju interese žena izražavaju zabrinutost da će negativni efekti reformi naročito pogoditi ovu grupaciju – stav je da su žene slabije plaćene od muškaraca i da su više pogođene siromaštvom jer lakše ostaju bez posla i teže dolaze do kredita i novog posla. Nivo obrazovanja i pristup obrazovanju žena je generalno lošiji u odnosu na onaj muškaraca. Dodatno, broj žena na rukovodećim pozicijama u gotovo svim sektorima je zanemariv, dok vlada mišljenje da poslodavci u privatnom sektoru sve češće diskriminiraju žene. Ekonomski kolaps uslijed rata u velikoj mjeri oštetio je upravo sektor industrije u kojem su žene – radnice bile skoncentrisane.

Druga, vrlo bitna grupacija su mladi. Njihove zamjereke odnose se na nepostojanje omladinske politike (koja bi mladima pružila jasnu perspektivu, između ostalog, i u sferi ekonomije) i politika zapošljavanja mladih dok se reforma obrazovanja ne sprovodi zadovoljavajućim tempom.

Strategije razvoja energetskog sektora, koji bi trebao biti jedan od pokretača ekonomskih reformi, dovedene su u pitanje od strane ekoloških organizacija. Njihovo je stanovište da planovi za razvoj energetskog sektora nemaju ekonomskog opravdanja – ugrožen je razvoj drugih privrednih grana (turizam, poljoprivreda) čija bi

ekonomska isplativost mogla biti veća, uništavaju se prirodna bogatstva što se direktno kosi sa nastojanjima za očuvanje okoliša, postojeći energetske potencijali nisu u potpunosti iskorišteni, u pitanje se dovodi veličina podsticaja ekonomskom razvoju koji bi bio generisan izgradnjom novih energetskih postrojenja itd.

Ova viđenja ukazuju na potrebe daljnjih analiza. U narednim radovima bilo bi preporučljivo posvećivanje pažnje upravo viđenjima ekonomskih reformi od strane eventualno ugruženih društvenih i interesnih grupa.

Također, bilo bi poželjno inicirati neku vrstu društvene debate o pitanjima ekonomskih reformi. Debata bi trebala ponuditi odgovore na neka od sljedećih pitanja: kako uskladiti potrebu za formiranjem jedinstvenog ekonomskog prostora sa eventualnim političkim zahtjevima ili neslaganjima; kako uskladiti nastojanja za zaštitu domaćih proizvoda sa diktatom slobodnog tržišta; kako pomiriti zahtjeve za programima socijalne zaštite (i eventualno velikim brojem mogućih korisnika) sa neophodnim reformama i restrikcijama u području javne potrošnje i nastojanjima za rasterećenjem privrede; kako izmiriti unutrašnja dugovanja bez ugrožavanja makroekonomske stabilnosti; kako ispuniti zahtjeve za reviziju privatizacije istovremeno sa kreiranjem ambijenta u koji će investitori imati povjerenja; koja su rješenja za istinsku zaštitu prirodne sredine; kako ubrzati i poboljšati reformu obrazovanja...

Naknadne informacije i pomoć

Istraživački centar je spreman da primi zahtjeve za naknadna istraživanja glede državnog budžeta te nadzora budžeta.

Rukovodioc Istraživačkog centra Parlamentarne skupštine BiH:

azra.brankovic@parlament.ba

Misija OSCE – a u BiH (Program jačanja zakonodavne vlasti, finansiran od strane USAID-a) se obavezala da obezbijedi pomoć poslanicima (uključujući treninge i seminare) glede budžeta i ostalih odgovornosti te da pomogne u jačanju kapaciteta Parlamentarne skupštine BiH kao i u jačanju njene efikasnosti. Pomoć prilikom izrade ovog rada pružio je Taran Eapen, Misija OSCE – a u BiH.

Kontakti u Misiji OSCE – a u BiH:

doina.ghimici@osce.org

steve.lee@osce.org

Literatura

1. Izlaganje pred Predstavničkim domom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine; Nikola Špirić, predjedavajući Vijeća ministara BiH; Sarajevo, 11. januar 2007.
2. Odluke i zaključci sa sastanka članova Predsjedništva BiH s liderima političkih stranaka SNSD-a, SDA-a, SbiH-a, HDZ-a BiH, HDZ-a 1990., PDP-a i NSRzB-a o formiranju vlasti u Bosni i Hercegovini, održanog 3. januara 2007.; dokument dostupan na: <http://www.predsjednistvobih.ba/zaklj/1/?cid=10115,2,1> (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
3. Programska deklaracija HDZ 1990.; Mostar, 8. april 2006.; dokument dostupan na <http://www.hdz1990.org/dokumenti/Programska%20deklaracija%20HDZ%201990.doc> (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
4. Gospodarsko-socijalni program HDZ BiH; Mostar, 4. juli 2006.; dokument dostupan na: http://www.hdzbih.org/index.php?modul=stranica&id_str=17 (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
5. Ekonomska platforma Stranke za BiH; Sarajevo, avgust 2006.; dokument dostupan na: http://www.zabih.ba/downloads/24_2.pdf (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
6. Programska deklaracija SDA; 26. maj 2005.; dokument dostupan na: http://www.sda.ba/sekcije.php?cat_id=1 (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
7. Program za mandat 2006.–2010. NSRzB; dokument dostupan na: http://www.zaboljita.ba/pub/downloads/PROGRAM2006-BOS_web.pdf (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
8. Osnove programske platforma za period 2006.–2010. godina SNSD; dokument dostupan na: http://www.snsd.org/lat_progplat0610.htm (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
9. Program PDP; dokument dostupan na: http://www.pdprs.org/o_nama/Program.pdf (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
10. Program SDP; dokument dostupan na: <http://www.sdp-bih.org.ba/programme.htm> (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
11. Programski principi SDS; dokument dostupna na: <http://www.sds-rs.com/srpski/programskiprincipi.html> (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
12. Employment and the Reduction of Poverty in Bosnia and Herzegovina – Recommendations by the Unions of BiH (Unofficial English Translation); dokument dostupan na: http://www.lotcobistand.org/pdf/BiHUnionsDoc_eng.pdf (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
13. Sindikat traži prijem kod Špirića, Oslobođenje, 5. mart 2007.
14. Glasnik, br. 43; Privredna/Gospodarska komora Federacije BiH; Sarajevo, april 2006.; dostupno na <http://www.kfbih.com/glasnik/glasnik43.pdf> (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
15. Glasnik, br. 44; Privredna/Gospodarska komora Federacije BiH; Sarajevo, maj 2006.; dostupno na <http://www.kfbih.com/glasnik/glasnik44.pdf> (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)

16. Glasnik, br. 46-47; Privredna/Gospodarska komora Federacije BiH; Sarajevo, juli – avgust 2006.; dostupno na http://www.kfbih.com/glasnik/glasnik46_47.pdf (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
17. Srednjoročna razvojna strategija BiH 2004-2007; Direkcija za ekonomsko planiranje; dokument dostupan na: <http://www.dep.ba/bh/content/view/54/73/> (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
18. Revidirani dokument Srednjoročne razvojne strategije BiH; Direkcija za ekonomsko planiranje; dokument dostupan na: http://www.eppu.ba/pdf/Revidirana%20SRS+AP_lokalna_latinica.pdf (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
19. *Memorandum of the President of the International Development Association to the Executive Directors on a Country Assistance Strategy of the World Bank Group for Bosnia and Herzegovina*; 14. jun 2000.; dokument dostupan na: http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2000/08/14/000094946_00072605392066/Rendered/PDF/multi_page.pdf (pristup ostvaren 16.3.2007.g.)
20. *Bosnia and Herzegovina: Addressing Fiscal Challenges and Enhancing Growth Prospects A Public Expenditure and Institutional Review*; World Bank Report No. 36156-BiH; septembar 2006.
21. *Bosnia and Herzegovina 2006 Progress Report - Commission Staff Working Document, Commission of the European Communities*; 8. novembar 2006.
22. *Bosnia and Herzegovina: Financial System Stability Assessment, including Reports on the Observance of Standards and Codes on the following topics: Banking Supervision and Corporate Governance*; IMF Country Report No. 06/403; novembar 2006.

Aneks

Bruto Nacionalni Dohodak u BiH, 2003-2006

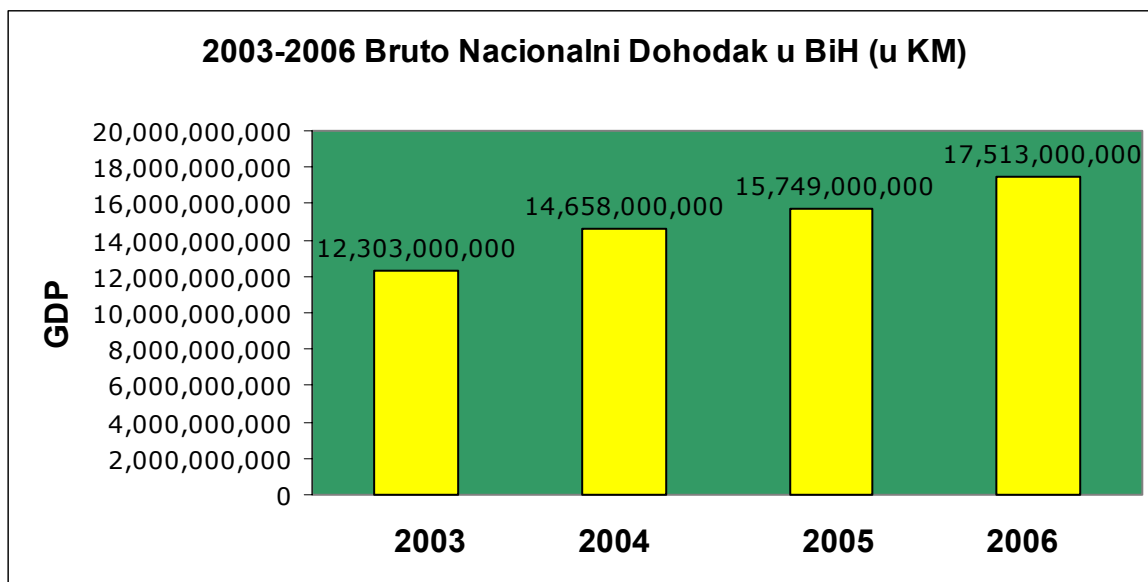
BiH GDP Nacionalni Dohodak BiH po Stanovniku 2002-2005

Udio pojedinih ekonomskih sektoru u BDP-u

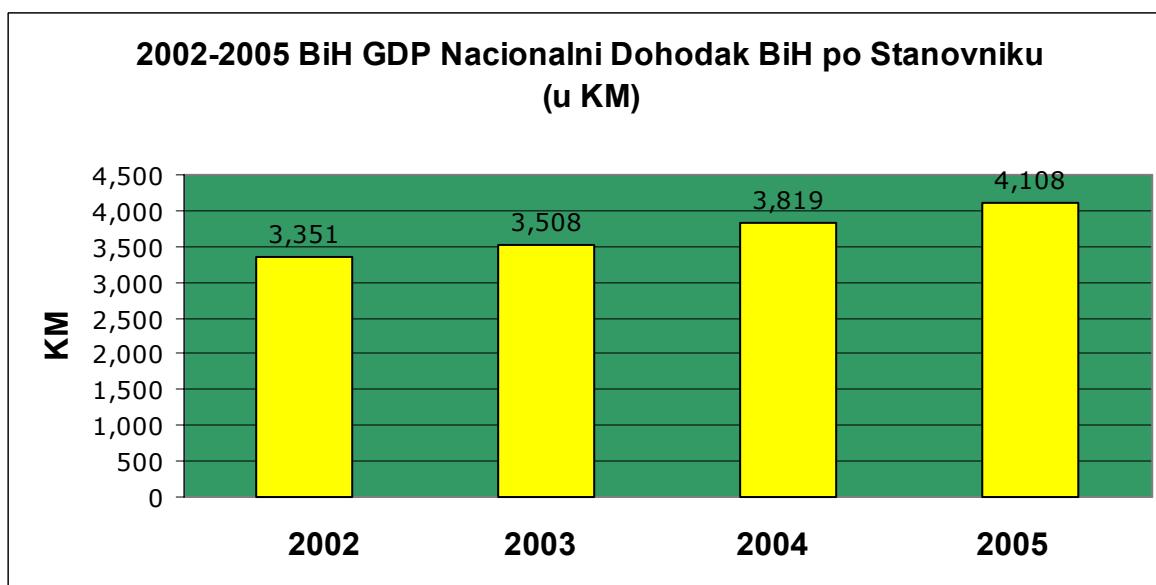
Izvoz i uvoz prema grupama proizvoda, 2005

Uvoz i izvoz prema najvećim trgovinskim partnerima, 2005

Direktne strane investicije prema izvorima i sektorima, sredina 2006

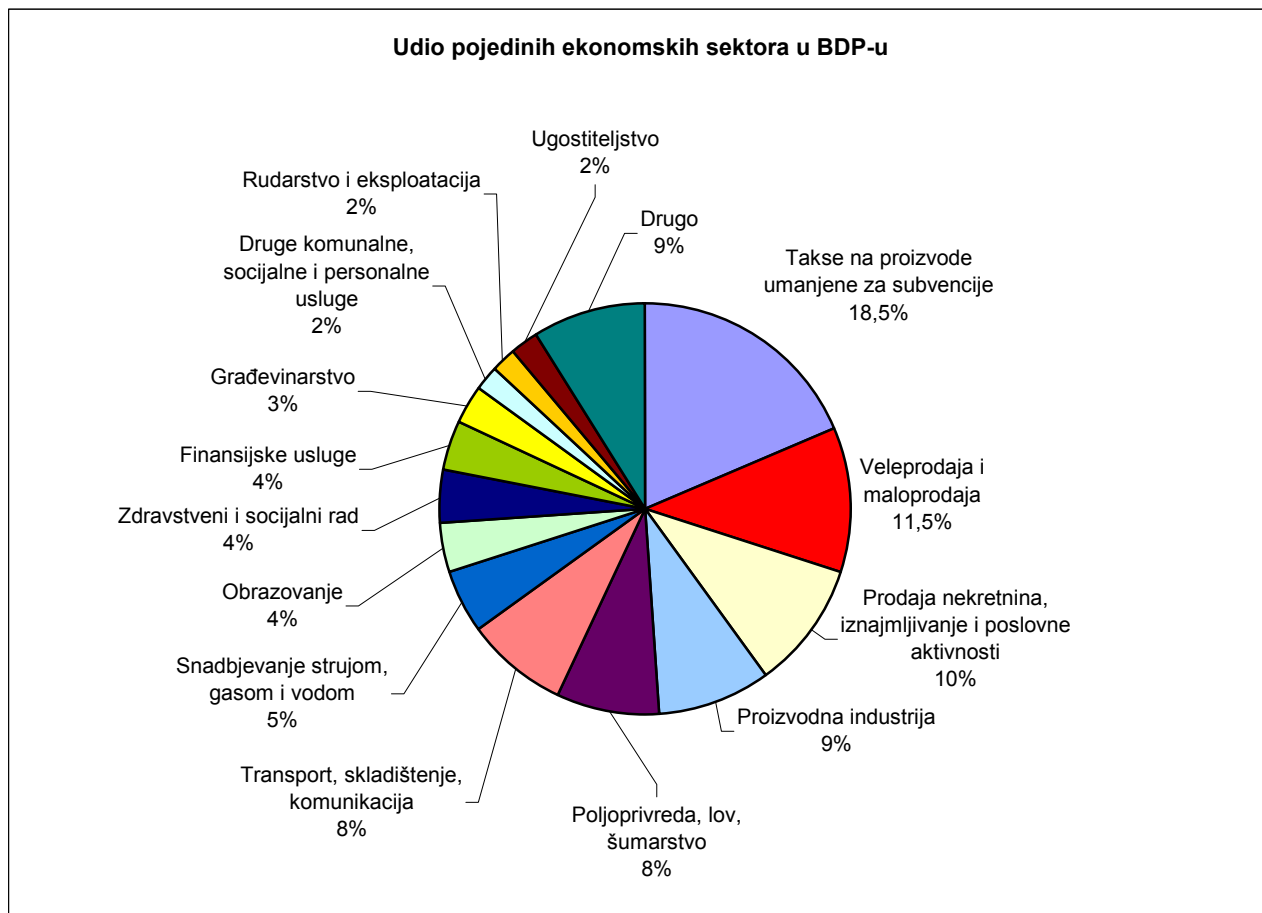

* Iznos nominalnog BDP-a za 2006. prema procjeni DEP-a

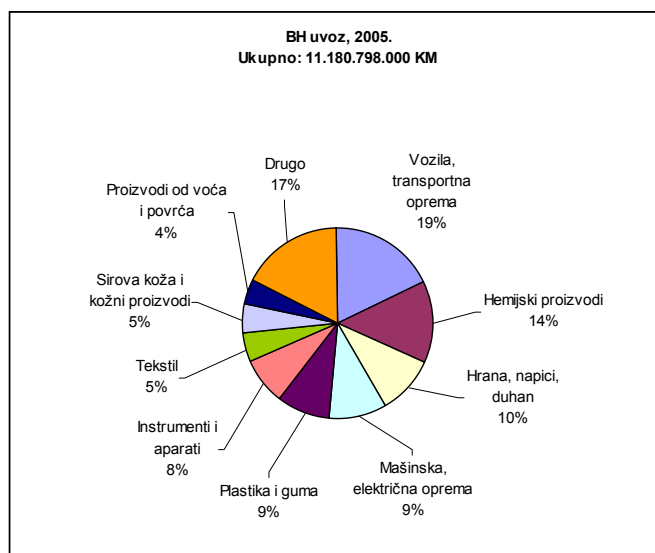
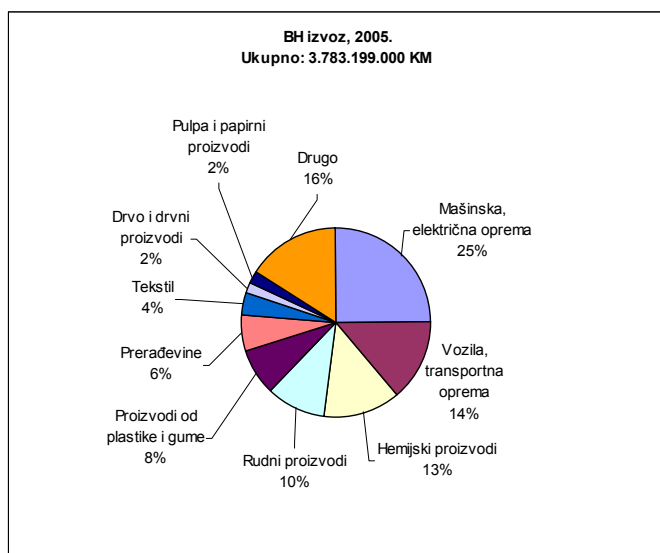

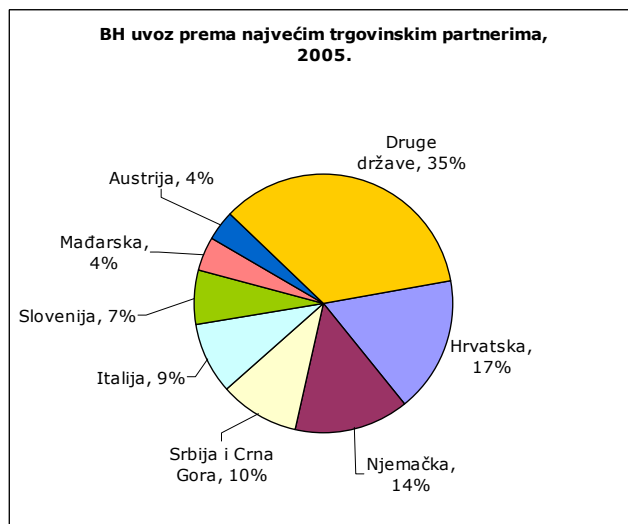
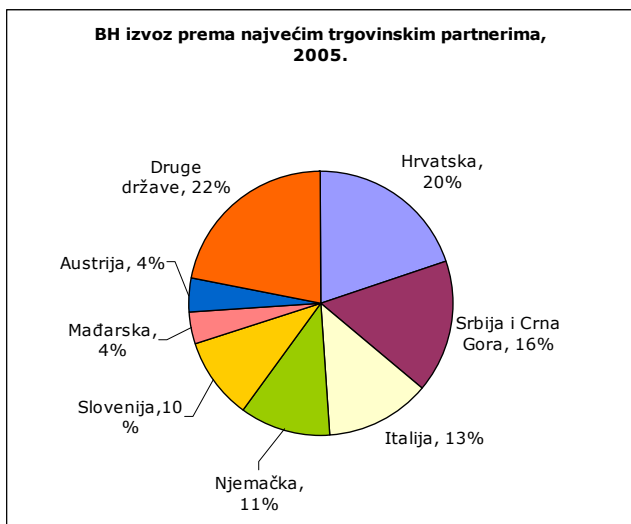
Kratak pregled bh ekomije ne pokazuje jedan (poseban) veliki ekonomski sektor (npr. šumarstvo, industriju ili proizvodnju energije) te veliku raznolikost bh uvoza i izvoza.

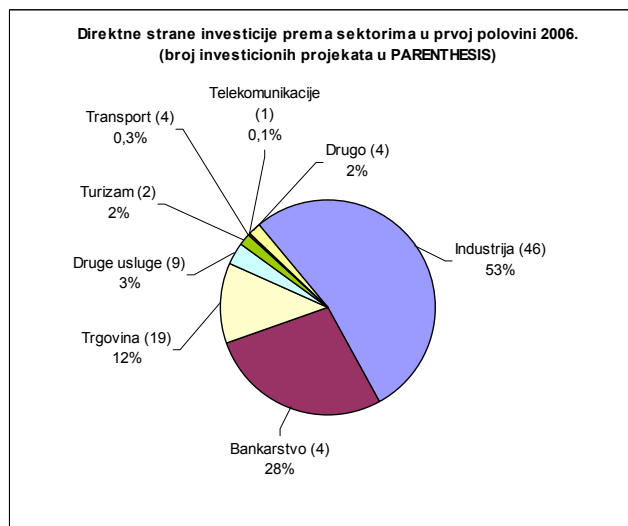
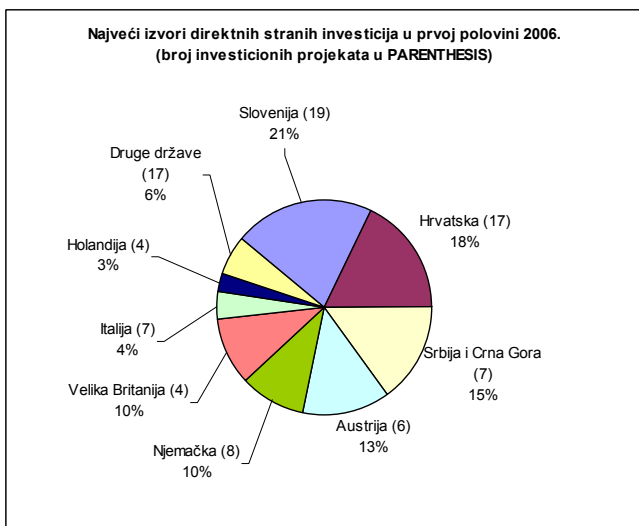
Izvoz i uvoz prema grupama proizvoda – 2005.

Uvoz i izvoz prema najvećim trgovinskim partnerima – 2005.

Direktne strane investicije prema izvorima i sektorima – sredina 2006.

Ukupan iznos registriranih direktnih stranih investicija u BiH, januar – juni 2006.: 209,6 miliona KM.

